

Aisabela Vasiliu-Scraba

CULIANU ȘI ELIADE ÎNTR-O CONFUZIE DE VALORI

Motto : «Având presimtirea dezastrelor teritoriale din vara acestui an apocaliptic m'am încumetat să afirm că noi, Românii, vom avea un viitor de natură spirituală cum n'am avut niciodată» (Lucian Blaga,1940).

Spusa lui Blaga, -desprinsă din Prelegerea inaugurală pe care a ținut-o în anul universitar 1940-1941 la Universitatea din Cluj mutată la Sibiu în timp ce noua administrație ungurească masacra românii din jumătatea de Ardeal (1) oferită pe tavă Ungariei de către Hitler -, s-a adevărit întocmai.

E suficient să ne gândim la românitatea de după Cortina de fier, cu prestigiile europene (și ades academice) ale atâtor scriitori de care decenii la rând cei din țară n-au avut voie să vorbească: Mircea Eliade, Nicolae Herescu, Horia Stamatu, Emil Cioran, Vintilă Horia, G. Uscătescu, Al. Ciorănescu, G. Ciorănescu, V. Ierunca, C-tin Amariutei, Eugen Ionescu, Al. Busuioceanu, St. Lupascu, Th. Cazaban, Bazil Munteanu, Eugen Lozovan, Sever Pop, Alex. Randa, D. Ghermani, Grigore Nandris, E. Turdeanu, Petru Iroaie, D. Găzdaru, Scarlat Lambrino, Zevedei Barbu, Stan M. Popescu, G. Racoveanu, Oct. Vuia, St. Teodorescu, Vasile Posteuca, Giorgio Caragață, Teodor Onculescu, Eugen Coseriu, Ion Gutia, Mircea Popescu, Petre Ciureanu, Ghe. Bumbesti, Victor Buescu și multi, multi alții.

În țară, sub atentă urmărire sovietică, cultura românească trebuia extirpată, trimisă după gratii, interzisă, arsă, mutilată prin cenzură, trecută la fonduri secrete, sau în subsoluri umede, ori în depozite de cărți necatalogate, de existența cărora aveau foarte pușini. În locul valorilor validate de timp, după 23 august 1944 s-a instituit oficial dominația non-valorii și selecția inversă, adică promovarea și mediatizarea unor lucrări de valoare incertă care să le înlocuiască pe cele autentice valoroase.

Această tactică a ne-prietenilor noștri, folosiți de ocupantul sovietic pentru consolidarea stăpânirii, a luat un nou avânt după abolirea comunismului, divulgată de perseverența atacurilor (nedrepte fiindcă mincinoase, folosind termeni improprii, satanizați vreme de peste șase decenii) îndreptate împotriva lui Mircea Eliade(2). Dar și de încercarea de înlocuire a "celui mai mare istoric al religiilor din vremea noastră" printr-unul din discipolii săi români: nu Sergiu Al-George, cum ar putea presupune cineva umblat prin scrierile acestui remarcabil indianist, ci Ioan Petru Culianu, care se lăuda într-un interviu că a urmat ceva cursuri de sanscrită cu Sergiu Al-George (v.Convorbiri cu și despre Mircea Eliade, Ed. Humanitas, Buc., 1998, sub îngrijirea lui M. Handoca, p. 146).

Acel Culianu care nota succint, dar edificator: "n-am putut să-l urmez pe Mircea Eliade în India. Un mit mai pușin" (v. Mircea Eliade, Ed. Nemira, 1998, p.262). În consemnarea de prin 1983, "un mit mai pușin" are înșelesul de: "o minciună mai pușin", sens cu care se încearcă a se discredita gândirea mitică, în viziune blagiană. Dar și în accepțiunea lui Eliade, după care mitul este o "formă de cunoaștere", tot așa cum era la Nae Ionescu logosul ortodox filtrat prin iubire "ca mijloc de cunoaștere". În campania de folosire improprie a termenilor derivați din cuvântul "mit" (promovată de Editura Humanitas prin cărțile lui Lucian Boia), s-a înșcris cândva și Culianu, pentru care termenul de

“mitologie” putea să aibă și sensul de “ideologie”, oricât de ciudată ar părea această opinie la un om normal de inteligent. Pe 10 ianuarie 1978, Culianu scria în jurnalul său (inedit) că

“ideologia” legionară și comunistă “seamănă foarte mult” (v. rev. “22”, nr 891, 6 martie-11 aprilie 2007) și că Mircea Eliade ar fi “rămas toată viața credincios mitologiei legionare” (ibid.).

Tendința oficială post-decembristă de a-l propune pe Culianu (3) în locul lui Eliade, coborându-l pe Eliade (până la a-l “exclue din cultura română”, apud. Sorin Alexandrescu, 2007) și înălțându-l pe psiho-sociologul născut în 1950, se vede cu ușurință din felul cum a fost tipărit la Editura Humanitas **DICTIONARUL RELIGIILOR** (1993, cu reeditări ulterioare), tradus de Cezar Baltag.

Desigur ea mai transpare și din modul în care este asiduu promovată Ioan Petru Culianu, ca istoric (genial) al religiilor, «uitând», prea sistematic spre a nu părea înadins, că în Olanda (din 1976) el nu a predat istoria religiilor ci a fost profesor de italiană, numit conferențiar la Litere în 1986 (v. scrisoarea lui Culianu din Groningen către Mircea Eliade, 14 ian. 1986, în vol. Dialoguri întrerupte, Ed. Polirom, Iasi, 2004, p.279) și că la universitatea olandeză, unde preda italiană, a ținut doar o dată un curs facultativ (1981-1982) despre magia din Renaștere. E drept că în 1976 ar fi putut fi colaborator cu contract la Universitatea din Milano la Catedra de Istoria Religiilor cu 164 000 lire pe lună. El însă a preferat salariul mai substanțial din Olanda, unde avea să trăiască 12 ani (v. I.P. Culianu în rev. 22, nr. 862 din 15-21 sept. 2006)

Mijloacele moderne de dezinformare sînt creatoare de false mitologii și de fantomatice valori, scria Vintilă Horia, laureatul premiului Goncourt, în Revista Scriitorilor Români (München, 1977). Tot ele orchestrează “execuții”, vehiculând documente falsificate, cum s-a întîmplat chiar în cazul “dosarului Vintilă Horia”, fabricat de organele de represiune din R.P.R. și adus în Franța prin Ambasada țării aflată din 23 august 1944 sub atent control sovietic (v. Isabela Vasiliu-Scraba, **MIRCEA ELIADE** în cyberspațiu).

Perfect conștient că singura armă politică a românilor este cultura, Mircea Eliade a încercat în 1978 să-i tempereze lui Culianu fanteziile politice prin care acesta propunea interpretări la scrierile literare eliadești, precum și entuziasmele tânărului pentru date istorice imposibil de prezentat în mod obiectiv, prin insuficiența “documentelor la îndemână”. Într-o scrisoare din 17 ianuarie 1978, Eliade îi arăta limpede protejatului său că în privința mișcărilor naționaliste “astăzi nu sînt acceptate decât apologiile (pentru un număr infim de fanatici, de toate națiunile) sau EXECUȚIILE, pentru majoritatea cititorilor europeni și americani” (Dialoguri întrerupte, 2004, p. 126).

Or, de o execuție în toată regula avea să aibe parte însuși Eliade. Numai că acțiunea de «lichidare» a istoricului religiilor - prin «atacuri la comandă» cu argumente preluate din Dosarul «Eliade» alcatuit în Israel spre blocarea (reiterată) a candidaturii la Premiul Nobel -, o vedem în România post-decembristă contrabalansată de propulsarea lui Culianu. În fața studenților americani și a profesoarei Wendy Doniger O’Flaherty (4), cu

care Eliade își ținea seminarul și care i-a fost secretară la volumele Enciclopediei Religiiilor, Ioan Petru Culianu l-a desemnat pe Eliade drept “cel mai mare istoric al religiilor din toate timpurile” (v. I. P. Culianu, *Eros și magie în Renaștere*, Ed. Nemira, Buc., 1999, p. 364).

Cu toate că Mircea Eliade în calitatea sa de coordonator al Enciclopediei religiilor (15 vol.), nu i-a publicat lui Culianu (ca istoric al religiilor) decât cele patru sau cinci fișe de dicționar revizuite de profesorul Cicerone Poghiră (tipărite în colecția ‘Biblioteca Ioan Petru Culianu’ de Polirom sub titlul *Cult, magie, erezii*. Articole din enciclopedia ale religiilor), de aproape două decenii se urmărește a-l impune ca istoric al religiilor pe Culianu, un psiho-sociolog, nerecunoscut de mediul academic occidental.

În campania, să-i spunem “românească” (pentru că n-are șanse în altă parte!), de înlocuire a lui Eliade (acuzat pe nedrept de compromisuri politice) cu Ioan Petru Culianu, - pe care compromisurile politice l-au costat viața (5) și umilirea din momentul executării sale în WC ca trădător al celor cărora le făcuse (din tinerețe) jocul -, când nu se afirmă direct că urmașul lui Eliade ar fi fost Culianu, minciuna se insinuează indirect:

Se invocă “impresionanta carieră științifică [a lui Culianu], de la Milano la Groningen, până la catedra de profesor la Divinity School, în preajma și sub aripa ... lui Mircea Eliade” (v. Leon Volovici, în rev. 22, nr. 905, din 10-16 iulie 2007), trecând sub tăcere că la Milano bursierul Culianu era student, iar la Groningen era profesor de italiană și, mai ales, neglijând faptul că opera lui Ioan P. Culianu ține de psiho-sociologie, cum bine a observat Mircea Eliade, “sub aripa căruia” Culianu a ținut doar două conferințe la Divinity School.

Și tocmai de încadrarea lucrărilor lui Culianu în domeniul psiho-sociologiei nu au ținut seamă cei care au botezat cu numele lui Culianu recent înființatul «Institut de istoria religiilor», trambulaț prin Observatorul cultural, Institut funcționând în cadrul Academiei cu cinci salariați (v. rev. 22, iulie 2008) și cu Andrei Pleșu ca director interimar.

Dacă în Franța, cei de la Editura Plon (Paris, 1990) au marcat pe coperta Dicționarului religiilor, cu corp de literă mare prestigiosul nume al lui Mircea Eliade drept autor, și cu o literă de vreo trei ori mai mică numele necunoscutului Culianu, în manipularea ideologică post-decembristă s-a rătăcit de mult calea adevărului: La Universitatea din Iași se vorbește de «paradigma Eliade-Culianu de interpretare a mitului» (prof. Nicu Gavriluță, decanul Facultății de Filosofie) de parcă chiar ar exista o asemenea fantezistă paradigmă, iar la București, primul editor al Dicționarului religiilor pune numele lui Culianu pe același rând și cu același corp de literă cu numele lui Eliade.

Dar nu numai înghesuirea pe același rând menit să sugereze minciuna unei considerații egale de care s-ar fi bucurat în lumea academică occidentală ambii autori ai dicționarului atrage atenția din primul moment. Uimește și prezentarea autorilor, cu acordarea de spații perfect egale. Ceea ce a însemnat, firește, ciuntirea operei lui Eliade până a rămas din ea mai puțin de un sfert. Și nici așa nu a putut să ajungă la o dimensiune comparabilă cu opera pe psiho-sociolog a profesorului de italiană. De aceea, numărul scrierilor lui Culianu a fost artificial umflat: 11 titluri de cărți științifice la Eliade, 9 titluri la Culianu,

dintre care două romane.

Desigur, pecetea minciunii a trebuit să se lătească și să multiplice volumele scrise de Culianu și prin subterfugiul prezentării drept cărți diferite, una în franceză și alta în engleză, a uneia și aceleiași teze de doctorat de «troisième cycle» din 1980, publicată la Paris în 1984 sub titlul *Experiences de l'extase* (Paris, Payot) și tradusă în engleză cu titlul *Out-of-this World* (Boston, 1991) după ce a fost ușor remaniată. Cum spune Culianu în interviul din febr. 1990 de la Arezzo, în varianta engleză a descris “mult mai complet” aceleași experiențele extatice, desigur ținând cont de publicul american amator de «științe ale cogniției».

Că în diversitatea operei științifice, în volumele personale (dovedind o reală aplecare spre erudiție) și în contribuții la volume colective, Culianu a folosit cam același material din lucrările pregătite pentru examene, se vede din teza de licență (1975, Milano) publicată în 1985 la Roma (*Gnosticismo e pensiero moderno*: Hans Jonas), prelucrată zece ani mai târziu sub forma doctoratului (1987) de la Sorbona, *Les gnosés dualistes d'Occident* (Plon, 1990). Sistemul său de lucru este menționat de Ioan P. Culianu când scrie despre geneza lucrării *Eros și magie*:

Cartea publicată în 1984 cu ajutorul lui Mircea Eliade la Flamarion ar fi în linii mari prelucrarea tezei de licență (cu Nina Facon) de la București din 1972 (*Ficino și platonismul în Renaștere*) pe care împreună cu două lucrări în românește din 1969 despre G. Bruno le-a transpus în franceză prin 1979 după ce i-au fost aduse din țară de Cicerone Poghirc. Acest material ideatic a fost prelucrat și în *Jocuri serio – știință și artă în gândirea Renașterii*.

Studiile despre gnoză din *Iter in silvis. Saggi scelti sulla gnosi e altri studi* (Messina, 1981) apar înglobate și în volumul *Experiențe ale extazului*, publicat la Payot în 1984 tot cu sprijinul lui Eliade. Din cartea de la Payot, vreo 30 de pagini, sub titlul *L'Ascension de l'âme dans les mystères a et hors des mystères*, au fost cuprinse și în lucrarea colectivă *La soteriologia dei culti orientali nell'Imperio romano* (Leiden, 1982) îngrijită de Vermaseren. Cartea englezească a lui Culianu apărută la Leiden în 1983, cu titlul *Psychanodia* este o variantă intermediară a lucrării de «troisième cycle», obținută prin prescurtarea și traducerea în engleză a *Experiențelor extazului*.

Prelucrarea diferită a aceluiași material pe tema gnosticismului a constituit o adevărată capcană pentru un comentator care își tot dă ifose de cunoscător avizat în multe, foarte multe domenii, dar mai ales în filosofie. Este vorba de Horia Roman Patapievici care a publicat (la Ed. Nemira) drept postfață a traducerii cărții *Les gnosés dualistes de l'Occident* (Plon, Paris, 1990) un studiu școlăresc despre gândirea lui Culianu. Devenit astfel “culianist”, el avansează opinia că Ioan Petru Culianu (prin cele scrise pentru un examen sau altul, publicate cu sprijinul lui Eliade, iar apoi traduse în italiană și engleză) l-ar fi depășit, vezi *Doamne*, pe Mircea Eliade, autor al unei opere științifice de patruzeci de volume.

Ca să-și argumenteze ideea, Patapievici face eroarea să creadă că ascensiunea sufletului și gnosticismul ar fi diferite una de alta, când ambele indică același lucru, prima reprezentând doctrina centrală a gnozei.

Fără a sesiza acest lucru pe care Eliade îl scrisese într-una din cele două succinte prefețe la cărțile lui Culianu din 1984, H. R. Patapievici subliniază cât poate el de apăsător că originalitatea celor scrise de Culianu despre ascensiunea la cer a sufletului și modul genial de a pune problema gnosticismului au reprezentat două “contribuții majore” ale lui Ioan P. Culianu ca istoric al religiilor. Prin aceste inovatoare două contribuții el l-ar fi lăsat cu mult în urmă pe idolul lui “din adolescență”. Cele două contribuții geniale ale lui Culianu ar depăși demersul eliadesc, a cărui contribuție la istoria religiilor s-ar fi limitat la modesta operație de ordonare a materialului, pe care Eliade l-ar fi dispus «în clase morfologice» (apud. H.R. Patapievici).

Gogomănia de a separa gnosticismul de ascensiunea sufletului pentru a le considera două “catene tematice” diferite este preluată de la Patapievici de E. Iricinschi în postfața la *Experiențe ale extazului* (Nemira, 1998).

Cum am notat deja, la prezentarea autorilor *Dicționarului religiilor*, Editura Humanitas alocă același spațiu pentru Mircea Eliade (1907-1986), membru a cinci Academii și profesor honoris causa a zece Universități, și pentru I. P. Culianu (1950-1991) care nu a apucat nici măcar momentul titularizării în postul de profesor de gnosticism, întrucât cartea verde nu-i ieșise decât cu o lună înainte de a fi asasinat (după spusa televizată a lui Ted Anton).

Ca să-l pună cu de-a sila pe Mircea Eliade la același nivel cu protejatul său (devenit din 1979 cetățean olandez) care doar prin demersurile lui Eliade a ajuns să țină ca «visiting professor» două conferințe la Chicago în 1986, Gabriel Liiceanu a trebuit să opereze masive amputări ale parcursului vieții academice a lui Mircea Eliade, făcându-se că «uită» (ca pe site-urile de pe internet) distincțiile primite de Mircea Eliade drept semn al aprecierii de care se bucura în lumea academică occidentală (v. Isabela Vasiliu-Scrabă, *MIRCEA ELIADE IN CYBERSPATIU*, in www.geocities.com/isabelavs).

În schimb, directorul Editurii Humanitas «aranjează» studiile lui Culianu să nu apară în banala lor realitate, anume că tânărul licențiat în italiană la București, ajuns în vara lui 1972 cu o bursă de trei luni în Italia, i-a tot cerut sprijinul lui Mircea Eliade pentru ca filosoful religiilor să-și pună în mișcare relațiile ca să-l ajute să publice și să treacă examene. Să nu apară că emigrantului român i-au trebuit trei ani pentru a-și lua o licență despre Hans Jonas și gnoză. Că având o licență la o universitate occidentală, luată pe 5 nov. 1975 la Milano, și ajutat fiind de Mircea Eliade, s-a putut înscrie la Paris să treacă hopul «doctoratului de troisième cycle» cu Michel Meslin, tot pe tema gnosticismului.

Pentru că în italiană licența se spune «dottorato», directorul Editurii Humanitas nu va scrie (în prezentarea autorilor *Dicționarului religiilor*, 1993) că I.P. Culianu și-a luat licența la Universitatea Catolică din Milano, ci că și-a luat «doctoratul», pentru a putea mai încolo să noteze o altă minciună, anume că în 1980 Culianu susține un «nou» doctorat la Sorbona (vezi Doamne, un al doilea doctorat) cu teza la Michel Meslin despre experiențele extatice.

Desigur, pentru cine are acces la noua accepțiune propusă magiei din paginile despre G. Bruno și la hermeneutica puterii din studiul despre *Religie și putere* scris prin 1980,

parada mincinoasă de titluri apare de prisos, fiindcă ea nu sporește valoarea unor studii prin ele însele valoroase.

H.R. Patapievici repetă minciuna lui Gabriel Liiceanu, supralicitând că doctoratul de stat de la Sorbona, pe care Culianu l-ar fi trecut, vezi Doamne, în 1980 este «cel mai dificil doctorat din lume». Or, dacă s-ar face inventarul tuturor întemnițaților politici cu doctorate la Sorbona aflați după gratii la vremea în care generalul NKVD Boris Grumberg, alias Nikolski, era țarul închisorilor de pe teritoriul ciuntit al țării, s-ar vedea că un astfel de doctorat nu era o raritate în România.

Dar minciuna cu cele «trei doctorate» ale lui Culianu, două deja înșirate, și al treilea în 1987, este repetată și răsrepetată în scopul precis al modificării percepției cu privire la însemnătatea culturală a lui Eliade comparativ cu cea a protejatului său. După H. P. Patapievici, opera lui I.P. Culianu «bate mai departe decât opera lui Mircea Eliade. Mircea Eliade a rămas un excelent istoric al religiilor din școala morfologică (...), I.P. Culianu a fost altceva, și anume ceva mai mult, mai adânc și cu bătaie mai mare».

În 1976 la Chicago, articolul despre «Experiences of Ecstasy» (reprezentând un capitol tradus din lucrarea de «troisième cycle», cu același titlu, în pregătire) pe care Eliade l-a dat spre publicare în revista «History of religions» (fondată de el) nu l-a entuziasmat pe Charles Long, pentru că se baza pe erudiție nudă și era lipsit de o interpretare personală (v. scrisoarea lui Eliade din 6 febr. 1976). În cartea Experiences de l'extase (Paris, 1984), Culianu va adopta o interpretare a cărei originalitate știa că va fi pe placul celor cărora se străduia din studenție să le facă totul pe plac. El reduce complexitatea experiențelor extatice aflate în miezul gnozei regăsind sistematic modelul «iudaic» de ascensiune a sufletului. O asemenea interpretare neștiințifică îi atrage replica lui Mircea Eliade din prefață, că tipul de extaz pe care Culianu ține să-l numească «iudaic», putea fi numit mai degrabă «babilonian», pentru că are de fapt «o origine babiloniană».

După mai bine de patru ani, cu o comisie aranjată de Eliade (presedintele comisiei) să fie din patru profesori trei favorabili candidatului (Mircea Eliade, Michel Meslin și J. Flamant, v. Corespondența Mircea Eliade – Culianu, intitulată Dialoguri întrerupte, Ed. Polirom, 2004, p. 202 și p. 210), la opt ani de la plecarea din țară, I.P. Culianu a trecut pe 17 iunie 1980 la Sorbona treapta «doctoratului de troisième cycle» (fără de care nu se putea înscrie la doctoratul de stat) cu lucrarea «Experiențe ale extazului» (dedicată lui Mircea Eliade) în care textul este uneori supraîncărcat prin citate prea lungi (v. scrisorile lui Eliade din 8 martie 1979 și 21 martie 1979).

Fără să ia în nume de rău insistența cu care tânărul devenit cetățean olandez îl tot înghiontea («știu că ideea acestei cărți nu vă este tocmai agreabilă», Culianu, 18 sept 1984) să dea apă la moară calomniatorilor săi care, de mai bine de un deceniu, trăgeau sforile să nu cumva să-i fie decernat Premiul Nobel, Mircea Eliade i-a aranjat protejatului său publicarea lucrării de «troisième cycle» la Payot. Doar cu încercarea lui Culianu de a plasa editorului francez o prefață scrisă de el (Culianu) și semnată cu numele lui Mircea Eliade, maestrul n-a fost de acord («Imi pare rău că a trebuit să vă obosiți cu prefața de la Payot. Eu speram că versiunea trimisă era conformă celor spuse de Dvs.»), îi scrie Culianu

lui Eliade pe 4 aprilie 1984).

De altfel, chiar titlul pus de Editura Polirom corespondenței dintre cei doi (Dialoguri întrerupte, 2004), -publicată în colecția ‘Biblioteca I.P. Culianu’, când tot atât de bine putea figura în colecția ‘Biblioteca Mircea Eliade’-, dezgroapă un proiect de carte de interviuri îngropat de Eliade, care a văzut cu întârziere (fiindcă nu vroia să creadă așa ceva) că nu hermeneutizarea operei sale de ficțiune îl pasiona pe Culianu. Protejatul său avea pasiuni politice, el îl admira pe Elie Wiesel, a cărui probitate a fost vehement contestată de Israel Charmi și Norman Finkelstein, evrei americani (v. Jurnalul literar, noiembrie-decembrie 2003, p.16). Culianu era admiratorul aceluși Elie Wiesel (“furnizor de mistificări”, apud. Norvick) care scrisese fără jenă că -în jumătatea de Ardeal administrată (între sept. 1940 și oct. 1944) de ungurii preocupați de maghiarizarea prin purificarea etnică a teritoriului românesc primit de la Hitler -, nu jandarmii unguri i-au prigonit pe evrei, ci niște inexistenți «jandarmi români».

Degeaba tot îl sfătuiuse Eliade să încerce să-și vadă de lucrările științifice, să lase scrisul «la comandă» (6). Când de două generații rasismul înrola, de ambele părți ale Cortinei de fier, combatanți ai șantajului cu antisemitismul, răsplătindu-i pe cei înrolați, tânărul Ioan Petru Culianu se pare că n-a rezistat atracției exercitată de cei puternici, aproape atotputernici în R.P.R., după înființarea Securității în România ciopârțită și condusă din umbră de “eliberatori”. Cam în această direcție s-ar îndrepta gândul celui care află (de la Culianu) de accesul pe care-l avusese în studenție de a citi din zorii zilei cărți “la care nimeni din România nu ar fi avut lesne acces” (I.P. Culianu, rev. 22, nr.862), scoase cum erau din circulația publică de către paza ideologică din comunism.

După varianta “oficială” difuzată de Leon Volovici (rev. 22, nr.905, din 10-16 iulie 2007), Culianu ar fi refuzat “să colaboreze cu Securitatea” și de aceea ar fi fost “ostracizat”.

Tot surse “oficiale” lansează minciuna după care, rămas ilegal în Italia, “Culianu nu mai putea să revină [în România] nici ca turist” (Andrei Oișteanu, în rev. 22, nr. 702, 19 aug.-25. aug 2003).

Desigur, în privința lui Culianu, la mijloc a fost un soi unic de “ostracizare”, aplicat în exclusivitate acestuia. Deoarece prin anii optzeci, lui Ioan Petru Culianu i se luau interviuri publicate în reviste din țară și i se recenzau cărțile în reviste tipărite în România pentru străinătate (v. recenzia lui A. Marino tradusă în engleză pentru rev. Ethnologica).

Pe de altă parte, doar “ostracizarea” de tip special a lui Culianu îi permitea acestuia să publice (v. interviul luat de Handoca lui Culianu pe 21 iulie 1981) în presa atent cenzurată de ideologi cu liceul pe puncte și cu funcții bine plătite (gen Ion Ianoși).

Numai I.P. Culianu, “prieten” al muzicologului George Bălan (n. 1929, rămas în RFG în 1977; v. Dialoguri întrerupte, Polirom, 2004, p. 114), putea să revină nestingherit în

România comunistă, unde era invitat să vorbească la Radio: “de curând am vorbit la Radio despre ediția franceză [L’hermeneutique de M. Eliade] a cărpii lui Adrian Marino” (v. Ioan P. Culianu în volumul Convorbiri cu ȳi despre Mircea Eliade, alcatuit de M. Handoca, Ed. Humanitas, Bucureȳti, 1998, p. 144).

În schimb, ostracizarea literaȳilor care se impuseră în lumea culturală occidentală, ajungând a fi citaȳi în dicȳionare de prestigiu, scriitori români ale cĂrȳr cĂrȳi erau premiate de Academia FrancezĂ, a avut cu totul alte caracteristici:

Ea a însemnat atentă eliminare din cultura comunistă, prin scoaterea cĂrȳilor acestora din toate bibliotecile publice, prin marginalizare cu interdicȳia clară de a se face referire la numele celui ostracizat. În plus, pe acela care ar fi îndrĂznit sĂ revină în țară, dupĂ ce a rĂmas ilegal peste granițĂ, îl pĂndea pericolul închisorii politice.

În contrast cu mediatizarea lucrĂrilor lui Culianu, despre cĂrȳile lui Ion Omescu (eseist, poet, dramaturg, regizor, director de scenă în Benelux, traducĂtor din engleză, profesor la Academia de teatru din Maastricht si actor talentat), rĂmas la Paris în anul în care Culianu rĂmănea în Italia, nu s-a încumetat nimeni sĂ scrie în 1987 în Anuarul Centrului de StiințĂ Sociale al UniversitĂții din Iași, cum scria despre cĂrȳile lui Ioan P. Culianu securistul Sorin Antohi, care abia în 2006 a recunoscut cĂ a fost omul SecuritĂții si cĂ nu are gradul universitar de doctor, dupĂ cum a pretins (v. rev 22, 12 aug. 2008).

Valoarea scrierilor romĂnilor plecați, -chiar cĂnd era vorba (ca în cazul lui Ion Omescu, din 1974 doctor în Shakespeare la Sorbona cu lucrarea publicatĂ în 1978, *La métamorphose de la tragédie*) de volume foarte apreciate în cultura francezĂ -, nu impresiona pe nici un culturnic (azi devenit academician). Doar Alexandru Paleologu îi urmĂrea lui Ion Omescu, personalitate citatĂ în Larousse, lucrĂrile publicate de-a lungul unei vieȳi rodnice în planul creaȳiei, mĂrturisindu-mi odatĂ cĂ, fĂpĂ cartea despre Hamlet, el preferĂ volumul Othello, chef-d’oeuvre en sursis (1990). Despre eseu Shakespeare, son Art et sa Tempête (1993), Paleologu spunea cĂ este o carte “magistrală”. Numai despre ultima lucrare publicatĂ de Ion Omescu în 1999, *L’homme a la balafre*, în care a vorbit de cei 12 ani de închisoare politică, probabil ca nu aflase. FiindcĂ despre existența acestui roman n-am aflat de la Al. Paleologu, ci din numĂrul din ianuarie 2001 al revistei Cuvântul românesc.

CĂt despre revenirea în țară, spre deosebire de Culianu care s-a putut întoarce în R.S.R. în 1981, dar ale cĂrui cĂrȳi nu s-au putut impune în Franța, fiindcĂ tipĂrirea la o editurĂ mare este o condiție necesară, dar nu și suficientă (cum se spune în matematică), Ion Omescu, -devenit critic de referințĂ pentru Hamlet la Comedia FrancezĂ dupĂ ce Academia FrancezĂ i-a premiat volumul Hamlet ou la tentation du possible (tradus de Maria IvĂnescu si publicat fĂrĂ prefĂpĂ la C.R. în 1999) -, n-a putut reveni în țară decĂt în 1992, cĂnd ȳi-a publicat la o editurĂ oarecare (Editura Doris, Bucureȳti) o piesă mai nouă (El & Celălalt) din importanta sa creaȳie dramaturgicĂ, neluatĂ în seamă de culturnicii de ieri ȳi de azi.

În fine, numai si numai lui Ioan P. Culianu i-a fost permis accesul la mijloacele mass

mediei când, pe calea undelor radiofonice, a avut ocazia să exagereze (omenește scuzabil!) ecoul cărții sale mediocre despre Eliade, recenzată (prin reciprocitate) de Adrian Marino. Atunci, în 1981, el a vorbit despre cursul pe care-l va ține (în 1981-1982) despre Mircea Eliade în Olanda, curs care în fapt a fost despre magia din Renaștere (v. I.P. Culianu, Cuvântul înainte la Eros și magie..., Ed. Nemira, București, 1999, p.16).

Ca urmare a lecturilor sale de la cinci dimineața, studentul comunist Ioan Petru Culianu își uimea profesorii de la București cu titluri de cărți nemaiauzite (v. Ion Coja, Marele manipulator și asasinarea lui Culianu, Ceaușescu, Iorga, Buc., 1999), descoperite de el în niște depozite imense pline de volume necatalogate, unde a putut pătrunde prin “îngăduința” cenzurii ideologice acordată la fel de exclusiv, precum i-a fost și “ostracizarea” de după stabilirea în Italia. Fiindcă în asemenea depozite era cu mult mai greu de pătruns decât la cărțile Fondului Special al Bibliotecii Academiei (unde tipăriturile erau totuși catalogate), de însăși existența acelor imense depozite de cărți necatalogate neștiindu-se probabil decât la vârful ierarhiei mercenarilor ocupantului din umbră al țării.

La urma urmelor însă, chiar dintr-o scrisoare a lui Culianu, Mircea Eliade a putut să-și dea seama cât a ajuns de mutilată ideologic mintea unui tânăr dotat ce a fost un elev silitor și răzbitător în condițiile dure ale totalitarismului de stânga impus cu tancurile rusești și supravegheat ideologic pe toată durata sa (de patruzecisicinci de ani) de un Silviu Brucan și de alții ca el.

Mircea Eliade, care trăise în Bucureștiul ocupat de nemți în primul război mondial, trebuie să se fi crucit citind opinia lui Culianu, după care realizarea unității noastre naționale după Războiul întregirii din 1916-1919 nu s-a făcut cu jertfele armatei române ci ne-ar fi venit pe tavă, «dictată» dinafară, «după ce se încheiase de fapt pacea de la Buftea» (v. Culianu, scrisoarea din 17 mai 1979).

În iunie 1980, după ce a trecut «doctoratul de troisième cycle» cu acea comisie în care a participat Eliade (președinte), Michel Meslin și un alt profesor cu care se vorbise din timp (v. Dialoguri întrerupte, Ed. Polirom, 2004), I.P. Culianu a trebuit să insiste în mod repetat ca Mircea Eliade să-l convingă pe Michel Meslin, agasat de arivismul lui Culianu (5), să-i conducă în continuare și lucrarea pentru doctoratul de stat la Sorbona (v. scrisorile lui Culianu din 5 iulie 1980 și 25 sept. 1980 către Mircea Eliade, în vol. Dialoguri întrerupte, Polirom, 2004).

Dar au mai fost necesari încă șapte ani până să-și treacă doctoratul de stat la Sorbona (în 1987), cu lucrarea «Gnozele dualiste ale Occidentului» (Plon, Paris, 1990).

Față de Mircea Eliade care avea doctoratul luat la 26 de ani, I.P. Culianu, în ciuda sprijinului permanent acordat de Eliade, nu a reușit să devină doctor la Sorbona decât când ajunsese la 37 de ani. Comparația o face însuși Culianu scriind prin 1983 «la vârsta mea, în zece ani Eliade publicase vreo douăsprezece volume și cel puțin cincisute de articole» (v. Culianu, Mircea Eliade, Ed. Nemira, București, 1998, p. 262). În același interval de timp, el abia publicase în tiraj restrâns o culegere de articole după licența cu U. Bianchi pe tema gnozei (Iter in silvis. Saggi scelti sulla gnosi e altri studi, Messina, 1981), traduse în franceză și înglobate în Experiențe ale extazului, mai scrisese împreună

cu doi italieni un volum colectiv publicat la Torino (1981, despre Religie și putere). Iar la Assisi îi apăruse acea carte (rău difuzată, apud. Culianu, 21 iulie 1981) despre opera lui Eliade, cu citate prea lungi și cu pagini slabe despre alchimie (v. scrisoarea lui Eliade către Culianu din 3 mai 1977 în Dialoguri întrerupte, Polirom, și interviul lui Culianu din cartea lui Handoca, Convorbiri cu și despre M. Eliade, Ed. Humanitas, 1998, p. 143).

Cartea lui Culianu despre Eliade fusese tipărită în 1978, tocmai anul când în Franța, Constantin Tacou publica nr. 30 din «Cahier de l'Herne» în care Mircea Eliade era omagiat de personalități de mare prestigiu cultural. Din contribuția lui Culianu despre Eliade scriitor, C. Tacou îndepărtase două treimi (“Regret că editorul mi-a tăiat din studiul consacrat lui Eliade tocmai jumătatea în care încercam să analizez opera sa literară dintr-o perspectivă inedită”, spunea Culianu pe 21 iulie 1981 (v. Convorbiri cu și despre Eliade, 1998 p.146), cenzurând paginile cu hermeneutizări de comandă politică (v. scrisoarea lui Culianu din 17 martie 1978, Dialoguri întrerupte, p. 136). O cenzură similară fusese practică și de editorul italian al cărții lui Culianu despre Eliade (ibid.).

În articolul «Per oposicion» Mircea Eliade pune în evidență diferența dintre «atacul la comandă» și polemica intelectuală, dusă între doi adversari individualizați. În «scrisul la comandă», din cei doi adversari unul este atotputernic și neindividualizat. El se află negresit de partea celor ce dețin mijloacele mass-mediei în democrație și de partea celor ce se ocupă de controlul ideologic în regimurile totalitare (6). De pildă, după 23 august 1944, desființarea culturii românești de către mercenarii ocupantului sovietic s-a făcut prin «atacul la comandă» de genul: «Nichifor Crainic, un ideolog al fascismului românesc» (Ion Vitner, 1947), fără nici urmă de respect pentru adevărul istoric. Tactica avea să fie reluată cu succes în democrația de după 1990 spre a boicota integrarea exilaților în cultura țării supravegheată totalitar până în 1989, una din victimele ei de predilecție fiind însuși Eliade.

Tot în 1978 apăruse și volumul de Entretiens avec Mircea Eliade al lui Rocquet (L'Epreuve du Labyrinthe, Paris, 1978) care s-a bucurat și se bucură în continuare de un foarte mare succes.

În monografia scrisă în italiană, I.P. Culianu îl subordonase pe Eliade lui Jung, fără a remarca particularitatea și noutatea lui Eliade ca istoric al religiilor format în România, despre care, asemenea lui Vasile Părvan și Nicolae Densușianu, credea că “a avut o preistorie egală, dacă nu superioară, neamurilor din fruntea Europei”.

În Italia, lucrarea ce purta amprenta tinereții autorului român, apărea la doi ani după ce profesorul Leo Lugarini de la Roma publicase o carte despre tema sacrului la Mircea Eliade, care din 1975 devenise membru al Academiei Regale Belgiene, și chiar în 1976 era făcut doctor honoris causa al Universității Sorbona.

Intr-adevăr, religiozitatea omenească reprezintă tema centrală a scrierilor lui Eliade, pentru care culturile arhaice dețin o anumită superioritate față de civilizația occidentală. Căci structurarea religioasă a vieții dă sens libertății umane, nu numai ca eliberare din

robia necesitășilor vieșii, dar si ca responsabilitate asumată de ins fașă de propria viașă. Idei similare se pot citi în Dimensiunea românească a existenșei gândită de Mircea Vulcănescu.

Despre proteșatul său căruia îi trimitea bani în vremea studiilor de la Milano, Mircea Eliade scria (cătze Payot, pe 3 febr. 1983, în scrisoarea prin care îl delega pe Culianu să continue lucrul la Dicșionarul religiilor) că “promite să devină în circa zece ani” un nume important în istoria religiilor, cu conditia sa mai scrie vreo doua sau trei carti stiintifice (lucru pe care Culianu n-a mai apucat sa-l facă, ocupat fiind cu traducerea cartilor deja scrise).

În direcșia pregătirii acestui viitor mergeau însăși insistenșele lui Eliade din acei ani, la Flamarion spre a-i convinge pe cei de la editură să publice *Eros et magie à la Renaissance* (Flamarion 1984) și la Payot, care condișionase publicarea lui Culianu de prefașa pe care să o scrie Eliade la *Experiences de l'extase*.

Din 1984, anul în care îi apăruseră cele două cărți în Franșa, Culianu a conferenșiat ocașional despre magia Renașterii, având neșansa ca odată, la Chambéry, să fie în public două vrăjitoare adevărate, care l-au acuzat că vorbește de lucruri pe care nu le știe. Din conferinșa lui Culianu ținută pe 5 mai 1986 la Chicago se poate bănuși de ce s-au supărat atunci acele vrăjitoare: pentru că vorbitorul le nega pur si simplu existenta.

În primăvara lui 1986, Mircea Eliade i-a aranjat lui Culianu să țină (ca profesor invitat) două conferinșe la Universitatea din Chicago. Dar s-a întâmplat să moară, așă că doar din lumea celor drepti să-și mai fi putut el auzi proteșatul cum compara vrăjitoarele din Evul mediu ajunse la ananghie cu evreii prigoniti de rasiștii din vremea lui Hitler (v. Anexa XII din *Eros si magie...*, Ed. Nemira, București, 1999). Expunerea lui Culianu, la început dezlănată prin abordarea cam lungită a unor probleme de metodologie, țintea spre «demitizarea» opiniei curente că Inchizișia ar fi fost cea care a ars pe rug vrăjitoarele (7). Solid ancorat în prejudecășile materialiste ale lumii închinătoare la zeul-ban, conferenșiarul a aranjat cum i-a plăcut argumentul ontologic, spunând că existenșă vrăjitoarelor e probată de faptul că există persoane care cred că pot vrăji: dacă ele își închipuie ca există, atunci chiar există.

În fine, la întrebarea dacă a apucat Culianu să devină un nume de referinșă în cei șapte ani căți a mai trăit de când Mircea Eliade îi prevedea un viitor glorios, cei interesași nu vor afla răspsunsul de la Sorin Antohi, pentru care o carte “mult comentată la aparișie” (v. Postfașa la *Eros si magie*, 1999, p. 452) înseamnă o recenzie scrisă (în comunism) de el însuși la Iași, la trei ani după aparișia cărșii lui Culianu, un text în rev. “Lupta” (de la Paris) si alte două semnalări în Italia scrise de prieteni după principiul “eu despre tine, tu despre mine”. Nici de la Liiceanu sau Patapievici nu vor afla un asemenea răspsuns, ambii dispuși să-l salte, cum l-or sălta, pe Culianu deasupra lui Eliade.

Probabil nu se vor lămuri în respectiva privinșă nici din lucrările simpoșionului de la Ierusalim «Religion of Magic and Magic of religion» dedicat memoriei lui Ioan Petru

Culianu si organizat de Universitatea Ebraică, Centrul pentru studierea istoriei evreilor din România si filiala Institutului Cultural Român aflată la Tel Aviv. In legătură cu această manifestare de prețuire a lui Culianu peste hotare, dă totuși de gândit faptul că ea s-a ținut în 2007, exact în anul când se împlineau 100 de ani de la nașterea lui Mircea Eliade, în vreme ce Eliade fusese oficial «sărbătorit» (prin punere la zid pentru închipuite vini politice) în 2006, la 20 de ani de la moarte.

Note :

1. Din cauza terorii dezlănțuite de guvernul maghiar de ocupație (sept. 1940 – oct. 1944), 150 000 de români s-au refugiat (sau au fost expulzati cu de-a sila) din Transilvania de Nord. Mulți dintre cei rămași au fost aruncați în lagărele de la Satu Mare, Carei, Târgul Mureș, Marghita, Someșeni, Zalău, Priscop-Landany și în închisorile din Cluj, Oradea, Gherla, Sighet, Baia Mare, Sf. Gheorghe si din interiorul Ungariei (Seghedin, Debrețin, Budapesta, Bekes-Csaba, etc). Masacrele, omorurile, schingiuirile cu scosul ochilor, zdrobitul membrelor, bătutul cuielor în spinare împreună cu steagul românesc, spânzurare cu capul în jos pînă la pierderea minților, înjungheri cu baioneta si aruncarea în celule pentru o moarte lentă, violarea si injunghierea femeilor tinere, măcelărirea copiilor, femeilor insarcinate si bătrânilor, masacrele în masă cu focuri de mitralieră au totalizat 19040 de atrocități în județele Bihor (3598), Ciuc (538), Cluj (6256), Maramureș (284), Mureș (2534), Năsăud (167), Odorhei (179), Satu Mare (1216), Salajs (1880), Someș (1623), Trei Scaune (765), toate petrecute între 1 sept. 1940 si 15 mai 1941 (v. Teroarea hortystă din Nord-Vestul României între sept. 1940 și oct. 1944, Ed. Politică, Buc., 1985 si Almanahul Steaua, Cluj, 1985). La aceste acțiuni de purificare etnică a teritoriului ocupat din străvechime de români s-au adaugat evacuarea administrativă a 60000 de români trimiși de unguri în “lagăre de muncă” , de unde s-au reîntors 8000 de români, precum si trimiterea românilor pe linia întâi a frontului, ceea ce a dus la “100000 de victime în cazul armatei a 2-a maghiare la cotul Donului” (v. Mircea Tudoran, în Jurnalul literar noiembrie-decembrie, 2003, p 16) .
2. Un rol important în calomnierea lui Mircea Eliade l-a avut Editura Humanitas care, deși face bani din vânzarea cărților lui Eliade, nu s-a sfiit să publice stufosul dosar (de genul celor confecționate de Securitate) construit din semi-adevăruri despre o a°a-zisa “uitare” a unei mi°cări politice interbelice în care Eliade nu a fost niciodată înscris. Autoarea dosarului politic, traducătoarea lui Liiceanu în franceză, semnând Alexandra Carreau (n.1966) pînă să fie recunoscută de tatăl său si să devină nepoata lui Philippe Lavastine (care avea vederi de dreapta și era un mare admirator al lui Eliade), s-a “măritat” cu cultura română printr-o inițială căsătorie cu Emil Hurezeanu si prin ulterioare relații cu Mihnea Berindei, cu Liiceanu, si, last but not the least, cu Nicolas Weill, un jurnalist de la Le Monde (v. Jean-Claude Maurin, Trebuie interziși Eliade si Cioran? - în Jurnalul literar, noiembrie-dec. 2003, p 13).
3. După spusa lui Richard Rosengarden (decanul Universității din Chicago, unde Eliade a fost profesor de istoria religiilor trei decenii), Culianu “nu există fără Eliade” (v. filmul despre moartea lui Culianu, difuzat de TVR1 pe 22 mai 2008).
4. Specializată în hinduism, în SUA se știe bine că Wendy Doniger O’Flaherty este “the successor to Mircea Eliade at University of Chicago”.
5. Asasinarea din 21 mai 1991 a lui Culianu nu a fost nici pînă azi elucidată de poliția

americană. Dar discuțiile abundent mediatizate în marginea unui asasin necunoscut, pe măsură ce indică mai cu vehemență fie pe securiștii naționaliști, fie pe legionari (sau pe securiștii naționaliști drept continuatori ai legionarilor) drept autori ai acestei odioase crime nerezolvate, aduc din ce în ce mai mult cu vehemența rușilor care la Nuerenberg voiau să pună pe seama hitleriștilor masacrul de la Katin făcut de ei.

6. I. P. Culianu s-a pretat la «atacul la comandă», a cărui victimă a fost Horia Stamatu. Degeaba au încercat atât Mircea Eliade, cât și Virgil Ierunca să oprească «execuția» lui Horia Stamatu pusă la cale de Culianu, cu invocarea motivului că nu-i plac poeziile acestuia. Nici unul din cei doi n-a avut succes. Marele poet și gânditor stabilit la Freiburg devenise «periculos» de îndată ce și-a dat seama că «nici pe partea națională, nici pe partea internațională, nici unul dintre magnații acestor părți nu vroiau binele României» (v. scrisoarea din 2 febr. 1974, publicată în «România literară» din 7 febr. 1996). Virgil Ierunca, într-o scrisoare din 1978 l-a rugat insistent pe Culianu să renunțe la publicarea articolului scris împotriva lui Horia Stamatu. Dar «comanda», ca orice comandă a unui superior, trebuia să fie îndeplinită. Culianu a publicat articolul în revista lui Sorin Alexandrescu

(International Journal of Romanian Studies, vol II, 1977-1980).

7. Zevedei Barbu (1914-1993) numea «război total» dominația politică totală a unor minoritari asupra instituțiilor sociale ale unui stat (guvernarea, mass-media, academia și învățământul de toate gradele) într-o țară populată în mod majoritar de o singură etnie. Cum bine se știe, după ultimul recensământ, România are o populație românească de 90%. Dominația politică a minoritarilor reiese din faptul că televiziunile române, numite «naționale», vorbesc de aproape două decenii, până la sașietate, de cele 14 minorități, «omîțând» de fiecare dată să specifice că minoritățile luate la un loc reprezintă doar 10% din populația țării, în cele 10 procente fiind cuprinsă și minoritatea maghiară de 6%.

8. Serban C. Andronescu (din 1969 exilat în Franța, într-un an a trecut doctoratul « de troisieme cycle » și în doi ani doctoratul de stat; în 1971 devenea «master of Arts» la Brooklin College, New York ; în 1973 își lua în America al doilea doctorat de stat, PhD la City Univ, New York). Necăjit de prostiile pe care le mai debita Culianu pe seama ortodoxiei, Andronescu scria în articolul A fost I.P. Culianu ‘discipolul lui Eliade’? că prin temele legate de magie și satanism, acesta a abordat «zone condamnate de religia creștină». Foarte probabil însă, St. Andronescu (București, 1924- SUA, 2004) n-a ajuns să citească această conferință despre vrăjitoarele din Evul Mediu (v. I.P. Culianu, Eros și magie în Renaștere, Ed. Nemira, 1999, pp 364-386).